

Wereldplein

Naam van het project: Wereldplein

Opdrachtgever: Lectoraat Kunst en Cultuur educatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten

Projectleider: C. I. Breeveld

Projectteam: Diane Carp, Judith Zwaan

Doelgroep: Leerlingen vmbo klas 2 van het Zuiderlichtcollege en leerlingen klas 5 havo/vwo van de Openbare Scholengemeenschap Bijlmer, OSB.

Periode waarin het project wordt uitgevoerd: december 2010 – juni 2011

Projectbeschrijving

De instellingen in de culturele sector in Nederland zijn zich in toenemende mate bewust van het belang en de meerwaarde van diversiteit. Op de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (AHK) is diversiteit geruime tijd een thema. In 1995 formuleerde de AHK in een nota over intercultureel beleid een plan van aanpak. Daarin koos de hogeschool voor een beleid gericht op interculturele dimensies in Nederland dat samenhang met het internationaliseringsbeleid (Haanstra 2009).

Dit project wordt opgezet als een pilot project in altermoderne kunsteducatie in opdracht van het lectoraat Kunst en Cultuur educatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Binnen het lectoraat is er een onderzoeksgroep geïnstalleerd die de mogelijkheid moet onderzoeken naar deze vorm van kunsteducatie in het voortgezet onderwijs. Altermoderne kunsteducatie is kunsteducatie van de 21^e eeuw, die niet langer uitgaat van de westerse canon,

maar die ontwikkelingen in de actuele altermoderne kunst volgt. Het zoekt verbinding met de wereld van de leerling en wordt gestimuleerd door dialoog tussen leerling(en), docent en werk-in-wording. In de opdracht wordt van mij gevraagd een serie lessen te ontwerpen, te doen uitvoeren en te organiseren waarin de principes van altermoderne beeldende vorming zichtbaar worden voor het vak beeldende vorming in het voortgezet onderwijs. Dit resulteerde in het project Wereldplein.

Project Wereldplein

In deze opzet beschrijf ik het project zelf en in de bijlage in schema de aandachtspunten met betrekking tot het onderzoek. Het project wereldplein, dat uitgevoerd wordt op het Zuiderlichtcollege en de Openbare Scholengemeenschap Bijlmer (OSB), beiden in Amsterdam, kenmerkt zich door gebruikmaking van ‘Interactieve Audiovisuele Performance’ (IAP) als inspiratiebron en die mij voor dit doel geschikt leek. Dit is de naam voor de werkwijze die master kunsteducatoren Diane Carp en Judith Zwaan tijdens hun masterstudie hebben ontworpen. IAP, zoals dat door deze kunstenaars is gepresenteerd, is een korte live analoge game/voorstelling met een minicamera en projectie op een groot scherm, beeldmateriaal, simpele attributen en geluidseffecten, waarbij door een commentaarstem levensechte dilemma’s worden voorgelegd aan het publiek. Door de live interactie speelt het publiek een belangrijke rol in het verloop van het spel. Van te voren worden meerdere scenario’s voorbereid. Iedere voorstelling kan anders verlopen door de verschillende beslissingen die door het publiek genomen kunnen worden.

Het Wereldplein is, door het gebruik van IAP, een virtuele wereld, een ontmoetingsplek, die door de leerlingen in groepsverband wordt gecreëerd. Er kan daar van alles gebeuren, maar wat vooral plaatsvindt, is de communicatie door interactie met het publiek. Tijdens het project gaan leerlingen op zoek naar hun eigen ideeën: wat ze zelf willen laten zien en wat ze daar willen laten gebeuren. Het beeld en de geluidstechnieken van de IAP methode worden als onderzoeksmiddelen voor de leerlingen beschikbaar gesteld samen met het gebruik van overhead projectors (op het Zuiderlicht college) en vormen het startpunt voor hun eigen onderzoeksproces. De uitkomst is niet van te voren vastgesteld. Geïnspireerd door een IAP demonstratie beginnen de leerlingen eerst bij zichzelf hun eigen ideeën te bedenken. Deze activiteit helpt de individuele leerlingen niet alleen te komen tot inhoudelijke thema’s vanuit de eigen leefwereld en cultuur, maar ze ontdekken zo ook de eigen voorkeur voor en/of affiniteit met audio of visuele aspecten, die ze tijdens dit project kunnen inzetten en/of

ontwikkelen. Vanuit de inhoudelijke voorkeuren worden groepen van 4 samengesteld. De groepen onderzoeken en ontwikkelen hun gekozen idee verder en komen tot keuzes voor de combinatie van beeld en geluid en de betekenissen die ze daaraan willen geven tijdens het proces en de presentatie.

Dit groepsproces wordt door de twee IAP kunstenaars en de projectleider begeleid, terwijl de docent op de achtergrond aanwezig is en mee helpt om het groepsproces te begeleiden. Zo wordt ervoor gezorgd dat er een klimaat ontstaat waarin te allen tijde ruimte is voor nuances, nieuwe invallen en inzichten. Ze schenken aandacht aan nieuwe ideeën en voorkomen dat boeiende ideeën niet worden afgewezen waardoor leerlingen daardoor niet meer betrokken zijn bij het verder proces. Begeleiders hebben achter de hand liggende activiteiten bij het brainstormproces, het vormen van groepjes of de visualisering en planning van hun eigen ideeën.

Met de leerlingen wordt afgesproken dat regelmatige kleine uitwisselingen zullen plaatsvinden om ideeën uit te testen en het procesgerichte denken te stimuleren. De begeleiders leggen duidelijk uit dat het niet gaat om het komen tot een eindpresentatie in de laatste les, maar dat de experimenten en presentaties in alle lessen even waardevol zijn.

Projectdoel:

Leerlingen kunnen vanuit het concept wereldplein door middel van principes ontleend aan altermoderne kunst artistiek uiting geven aan eigen verhaal en leefwereld.

De opdracht aan de leerlingen:

Laat een proces zien waarin je binnen de groep komt tot een zelfbedachte visuele presentatie op een virtueel wereldplein. Je vraagt je daarbij af wat je daar wil laten zien en laten gebeuren. Om tot deze presentatie te komen mag je gebruik maken van de minicamera die is gekoppeld aan een monitor of projector, overhead projectors en je eigen foto's of tekeningen met eventuele zelfgemaakte geluid/muziek en geluidseffecten als ondersteuning.

Risico's en kansen van het project:

Procesmatig leerling-gericht werken binnen het voortgezet onderwijs in Nederland is geen nieuw verschijnsel. Ook het ruimte geven aan eigen leefwereld van de leerlingen is niet geheel nieuw. Deze principes bestaan wel, maar worden bij mondjes maat toegepast, omdat

docenten het belangrijk vinden om zicht te hebben op wat leerlingen leren en hoe ze dat doen. Wat helemaal nieuw is in dit project is het gebruiken van IAP als inspiratiebron en het ter beschikking stellen van de technische middelen aan de leerlingen voor het vormgeven van hun eigen ideeën. Dit project brengt door de combinatie van deze aspecten wel wat risico's met zich mee:

- Leerlingen van het VMBO klas 2 kunnen misschien niet goed omgaan met de vrijheid die hen wordt geboden. Ze hebben tot dan vrij traditioneel les gehad, waarbij veel door de docent wordt bepaald. Bij het maken van beeldend werk wordt door de docent enkele voorbeelden van het zelfde soort werk op het bord gehangen. Dit mogen zij dan op eigen manier nadoen. Ze zijn volgens de docent niet proactief, nemen nooit spullen mee ook al hebben ze dat beloofd. Het is dus een grote uitdaging om deze leerlingen vanuit eigen fascinaties aan het werk te krijgen. Om dit op te vangen kunnen de begeleiders:

- Het spelelement al tijdens het ontstaan van het werk benadrukken.
- Als er nauwelijks input is bij het brainstormen door middel van vragen het ontdekken van de eigen leefwereld stimuleren.
- Als het toch niet lukt wordt door de docent een strakke structuur gehanteerd, die minder leerling gericht is, maar waarin door middel van een stappenplan de leerling wordt gestimuleerd om tot ontdekkingen te komen.

Andere risico's hebben meer betrekking op de afstemming tussen de partijen die de lessenseries mogelijk moeten maken:

- Onder andere de afstemming tussen de opdrachtgevers aan de ene kant en de medewerkers aan de andere kant. Omdat de criteria voor altermoderne kunsteducatie nog niet helemaal duidelijk zijn aan het begin van het project, kan ik nog niet helder doorgeven aan de medewerkers aan welke voorwaarden de lessen moeten voldoen die ik samen met hun moet ontwikkelen. De medewerkers tonen zich bereid om te werken aan het ontwikkelen en verzorgen van een serie lessen gebaseerd op kenmerken van de altermoderne kunsteducatie, maar weten nog niet op welke manier deze kenmerken vertaald worden naar criteria waaraan de lessen moeten voldoen. Hierdoor kunnen er tijdens het proces wrijvingen ontstaan waardoor hun eigen motivatie onder kan lijden. Om dit op te vangen zal ik in staat moeten zijn hen erop te wijzen dat zij de gelegenheid krijgen om iets geheel nieuws te introduceren in het onderwijs, iets dat door hun zelf is ontwikkeld, maar niet was bedoeld als een educatief product. En dat ze op die manier

kunnen nagaan welke kansen deze techniek heeft om verder uitgewerkt te worden tot aanbod voor het voortgezet onderwijs. Een andere maatregel voor een goede afstemming is dat er een ontmoeting plaatsvindt tussen de onderzoekers en de medewerkers. Dit verhoogd hun betrokkenheid en bevordert hun motivatie om mee te werken aan iets waar ze misschien nog niet helemaal achter staan.

- Een ander obstakel op dit vlak is om een school te vinden waarvan de desbetreffende docent bereid is om mee te werken aan een pilot-project waarvan de criteria nog niet helemaal en helder vast staan. Of een docent die geen medewerking wil verlenen aan lessen met volledig leerling gestuurd onderwijs als uitgangspunt. Om te voorkomen dat door een tijdrovende briefwisseling de uitvoering van het project stagneert is het belangrijk om bij het eerste verzoek voor medewerking de doelstellingen helder en op schrift uit te leggen. Al gauw blijkt dan wel welke scholen daartoe bereid zijn en welke niet. Het is natuurlijk ook belangrijk om eerst na te gaan wat de visie van de school is ten aanzien van vernieuwing en onderzoek.

Het project heeft ook goede kansen:

Wat heel stimulerend voor leerlingen kan werken binnen dit project zijn:

- de nieuwigheid van de technische middelen, waardoor nieuwsgierigheid opgewekt wordt en ze willen experimenteren
- Het mogen inzetten van bronnen die heel dicht bij hun zijn, zoals hun mobieltjes, het internet, mp3tjes. Dit zijn middelen die op school tijdens de les doorgaans verboden zijn en nu mogen ze juist wel ingezet worden.
- Ideeetjes en verhalen gebruiken vanuit eigen leefwereld werken doorgaans ook stimulerend voor leerlingen.

Leerdoelen ontleend aan criteria voor Altermoderne Kunsteducatie:

- Leerlingen kunnen zoeken, onderzoeken en zich richten op een proces dat niet productgericht is.
- Leerlingen kunnen vanuit eigen verhaal en leefwereld komen tot vormgeving.
- Leerlingen kunnen het gedachte beeld visualiseren en het imaginaire stoffelijk maken d.m.v. hun werk.
- Leerlingen kunnen een non verbale werkelijkheid expliciteren, gebruikmakend van alle mogelijke middelen die hen ter beschikking staan uit hoge en lage cultuur, om zodoende tot nieuwe inzichten te kunnen komen.

- Leerlingen kunnen in de gedeelde culturele ruimte uitwisselen en onderhandelen waardoor ruimte bestaat voor multiperspectiviteit.
- Leerlingen kunnen uitdrukking geven aan ervaringen en herinneringen en deze uitwisselen met anderen. Door te onderzoeken hoe de eigen verhalen en beelden zich wereldwijd verhouden tot die van anderen kan het perspectief van de leerling continue veranderen.
- leerlingen kunnen spelenderwijs komen tot eigen vormgeving uitgedrukt in drama, beeld in combinatie met geluid.
- Leerlingen kunnen zich door actuele gebeurtenissen, ervaringen of thema's laten inspireren in hun werkproces.
- Leerlingen kunnen zich verplaatsen in ideeën/de mening/het handelen van anderen. Ze worden zich daarbij bewust van eigen en elkaars mogelijkheden en competenties en komen zo tot gemeenschappelijke besluitvorming.

Wereldplein en de altermoderne kunsteducatie

Bij dit project worden principes van altermoderne kunsteducatie toegepast. Een vorm van kunsteducatie die uitgaat van de leefwereld en de leefomgeving van de leerling, de interculturaliteit en het gebruik van de massamedia. Altermoderne kunsteducatie gaat niet uit van een vastgestelde lesinhoud en het onderwijs is daardoor niet product, maar proces gericht. Het creatieve proces is als een zoektocht waarin het persoonlijk archief van de leerling ook wordt ingezet. Het gaat niet uit van de westerse canon, maar wil ruimte geven aan de leerwereld van de leerling. Technieken worden en passant aangeleerd en samenwerking tussen leerlingen wordt gestimuleerd. De uitgangspunten die binnen het project Wereldplein benadrukt worden liggen op het vlak van de identiteit/multiculturaliteit, gecombineerd met het spelelement uit de nieuwe media. Hierbij wordt er gebruik gemaakt van de minicamera en een projector. Verder is er ruimte voor interdisciplinariteit, de eigen inbreng van de leerlingen, het experiment, het onvoorspelbare, interactiviteit en het gebruik van brainstorming om te komen tot gemeenschappelijke beslissingen. De leerlingen worden zich bewust van deelname aan het wereldburgerschap en krijgen de gelegenheid een zelfgecreëerde omgeving te visualiseren, gebaseerd op de leefomgeving en de leefwereld. Dit geeft ruimte voor interculturaliteit. De verschillende aspecten die tijdens het project aangesproken worden komen aan de orde in de relevantie en bij de artistieke en onderwijskundige uitgangspunten.

Onderwijskundige uitgangspunten

Michael Parsons (2004), hoofd van de afdeling kunsteducatie van de Ohio State University, vindt dat een geïntegreerd curriculum bekeken moet worden vanuit het karakter van de hedendaagse maatschappij (sociaal), vanuit het leren van de leerling (psychologie) en vanuit het karakter van de kunst zelf. Een belangrijk punt dat Parsons wil maken, is dat verbindingen pas nut hebben wanneer leerlingen zelf proberen de kennis en ervaringen te vatten en te plaatsen in hun kijk op de wereld en hun plek erin. Kunst wordt daarnaast volgens hem pas op een goede wijze in het onderwijs geïntegreerd wanneer er gebruik wordt gemaakt van kwesties die spelen in de maatschappij, bij de leerlingen en in de kunst. Kunstenaars en leerlingen leven immers beiden in dezelfde maatschappij en worden beiden met persoonlijke en maatschappelijke kwesties geconfronteerd. Onderwerpen zoals milieu, geweld, armoede, technologische ontwikkelingen en gender verschillen raken het individu, de maatschappij en ook de kunst. (Parsons in Konings; Nieuwe onderbouw, leren in samenhang, 2007). Ook kunstenaar/docent Robert Klatser benadrukt het belang van persoonlijke en maatschappelijke kwesties in de kunsteducatie. Volgens hem speelt bij altermoderne kunsteducatie de leefwereld en de leefomgeving van de leerlingen een belangrijke rol. Ook stelt hij: *'Bij altermoderne kunsteducatie draait het om het articuleren van de confrontatie van de leerling met de veelheid aan verhalen van de multiculturele wereld en om het bedenken van de gedeelde verhalen....'* Ook de door leerlingen zelfopgedane kennis en ervaringen spelen in zijn methodiek een essentiële rol. Robert Klatser (2009). Over maatschappelijke vraagstukken zullen op deze gemengde scholen meerdere standpunten bestaan die tijdens de lessen en eventueel met het publiek bediscussieerd kunnen worden.

Zoals reeds naar voren kwam zijn ruimte voor de inbreng van de leerlingen, het experiment en het onvoorspelbare volgens Klatser essentiële uitgangspunten bij de altermoderne kunsteducatie. *'Leerlingen formuleren een eigen beeldend probleem, geven er doende inhoud en betekenis aan en vullen de opdracht zo veel mogelijk zelf in. De docent geeft de marges aan, schept de voorwaarden, probeert het werk van de leerling te verdiepen en van een adequate context te voorzien en boven het louter persoonlijke te verheffen.'* Ook Olivia Gude(2007) pleit in haar Principles of Possibility, Consideration for a 21st – Century Art & Culture Curriculum voor kunsteducatie waarbij mogelijkheden worden geschapen om de eigen ervaringen te onderzoeken en te presenteren. De volgende principes moeten volgens haar daarbij centraal staan: het spel, de vorming van het zelf, onderzoek naar thema's uit de

gemeenschap en het aanvaarden van verschillen. Bij het spel gaat het vooral om de gelegenheid voor de leerling om creatief te experimenteren met materiaal en het onderzoeken van de mogelijkheden van conceptueel verbeeldend spel. Met het project Wereldplein op het Zuiderlicht college willen wij deze leerling-gerichte werkwijze toepassen omdat bij vmbo leerlingen juist het zelfstandig denken en handelen achter loopt op dat van anderen. Dit betekent voor hen natuurlijk een grote uitdaging. Met veel begeleiding kan deze werkwijze hen ook stimuleren en zelfvertrouwen bieden en dat kan zo z'n weerslag hebben op de andere vakken. Ook voor de HAVO 4 klas van het OSB is dit project een welkome gelegenheid om leerlingen de gelegenheid te geven om te experimenteren met technische middelen die hen bij de reguliere lessen niet ten dienst staan.

Artistieke uitgangspunten

Bij altermoderne kunsteducatie wordt kunst niet slechts instrumenteel, maar ook intrinsiek ingezet. Dat wil zeggen dat de beoogde doelen ook liggen op het vlak van de kunst zelf. Tijdens dit project krijgt de leerling de gelegenheid de media te gebruiken op een heel speciale manier, namelijk analoog en direct. Bij IAP, dat als inspiratie en stimulans wordt ingezet, is er sprake van een live voorstelling. De minicamera wordt gebruikt als een oog dat een virtuele wereld zichtbaar maakt. Bij het experimenteren bedenken de leerlingen zelf een wereld die door verhalen, beelden en geluiden wordt geconstrueerd. Nicolas Bourriaud, curator van de Tate Triënnale 2009, die bij deze expositie de term altermodernisme introduceerde, ziet een nieuw modernisme, *'gebaseerd op de geglobaliseerde staat van de verbeelding en op het vermogen van het individu om niet als een vorm van 'zijn' te bestaan, maar als een vorm van 'permanent worden'; op het vermogen van de kunstenaar om vormen te ontwikkelen die niet geïndexeerd zijn op een identiteit, maar op verplaatsing; op de voortdurende rotatie van tekens en op het formeren van paden in een quasi-oneindig landschap van tekens en beschikbare vormen, dat zover reikt als ons heelal.'* Nicolas Bourriaud (2009). Binnen dit project willen wij de leerlingen inleiden in dit proces van wording, waarin door de gelegenheid tot kruisbestuiving deze 'verplaatsing' ruimte krijgt. Het procesgerichte karakter van de lessen moet een veiligheid waarborgen waarbinnen leerlingen kunnen experimenteren en spelen zonder een vooraf gepland eindproduct voor ogen.

Bronnen

Literatuur:

- Parsons, M (2004). Arts en integrated curriculum. In E.W. Eisner & M.D. Day (Eds.), *Handbook of research and policy in art education*. pp. 775-794. New Jersey. London: Lawrence Erlbaum Publishers.
- Haanstra, F (2009). Inleiding in: *Divers. Negen onderzoeken over interculturaliteit en de docentenopleidingen van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten*. Lectoraat Kunst- en cultuureducatie.
- Klatser, R (2009). Flip & Flap en de altermoderniteit: kunsteducatie in een altermoderne wereld in: *Divers. Negen onderzoeken over interculturaliteit en de docentenopleidingen van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten*. Lectoraat Kunst- en cultuureducatie.
- Gude, O (2007). *Principles of Possibility. Consideration for a 21st – Century Art & Culture Curriculum*.

Verder:

- Metropolis in februari maart 2009 een interview van Nicolas Bourriaud door Christophe Gallois.
- Verslag werkgroep altermoderne kunsteducatie bijeenkomst 10 december 2010.
- Interview met Diane Carp en Judith Zwaan.

Evaluatie

Bij de evaluatie van het project vraag ik me af in hoeverre het projectdoel, dat leerlingen vanuit het concept wereldplein door middel van principes ontleend aan altermoderne kunst artistiek uiting kunnen geven aan eigen verhaal en leefwereld, is behaald en welke aanbevelingen hieruit voortvloeien voor eventueel herhaling of vervolg van het project.

Om de resultaten per school te kunnen meten wil ik per leerdoel vanuit mijn eigen observaties, de aanbevelingen van de onderzoekers na de eerste pilot, de gesprekken met de docenten van de scholen, de medewerkers en de leerlingen, nagaan of deze zijn bereikt:

Leerlingen kunnen zoeken, onderzoeken en zich richten op een proces dat niet

productgericht is. Het zoeken is op beide scholen gebeurd. Op het zuiderlicht college was het nodig dat de docenten daarin moesten sturen en telkens manieren moeten bedenken om de leerlingen hun nieuwsgierigheid te prikkelen. Het onderzoeken gebeurde vooral op de OSB, onder andere waar de leerlingen hun proefjes telkens onder een camera hielden om na te gaan wat het effect daarvan was op de projectie. Het zoeken gebeurde veel op de computer. Er werd zelf een online cursus origamivouwen gevolgd door een leerling die voor het thema zwanenmeer wat papier zwaantjes wilden maken.

Leerlingen kunnen vanuit eigen verhaal en leefwereld komen tot vormgeving.

De inhoudelijke thema's waar de leerlingen van het Zuiderlichtcollege voor kozen verschilden wel met die van de leerlingen van de OSB. Van Zuiderlicht waren meer gericht op maatschappelijke problematiek: oorlog, opstanden, maar ook zwangerschap en geboorte en lifestyle met mode en vrijetijd. Op de OSB waren de thema's heel uiteenlopend: ballet, zwanenmeer, horror, space, enz. Het is alsof de leerlingen van het zuiderlichtcollege niet allemaal loskwamen van het thema dat door de medewerkers in hun voorstelling was gebruikt, namelijk een rampsituatie, terwijl de leerlingen van de OSB graag gebruik maakten van de vrijheid die ze daarin hadden. Ze hadden ook meteen ideetjes over de manier waarop daaraan vorm gegeven moest worden en gunden zichzelf ook wijzigingen hierin aan te brengen.

Leerlingen kunnen het gedachte beeld visualiseren en het imaginaire stoffelijk maken d.m.v. hun werk.

Dit doel is op beide scholen bereikt, maar wel in groepsverband. Dit is te merken aan het proces waarin hun werk is ontstaan, maar ook aan het uiteindelijk resultaat daarvan.

Leerlingen kunnen een non verbale werkelijkheid expliciteren, gebruikmakend van alle mogelijke middelen die hen ter beschikking staan uit hoge en lage cultuur, om zodoende tot nieuwe inzichten te kunnen komen.

Binnen dit project zijn technische hulpmiddelen ter beschikking gesteld voor het projecteren van werk dat op microniveau bestaat en door projectie tot leven kan komen. Naast deze kregen de leerlingen de vrijheid om met allerlei zelfbedachte middeltjes hun werk uit te voeren. Daar is op beide scholen gebruik van gemaakt. Afbeeldingen uit tijdschriften, muziek uit eigen collectie, wasknijpers die toevallig ter beschikking waren, maar daarnaast ook aandacht voor klassiek ballet, waarvan afbeeldingen werden opgezocht op het internet en origami zwaantjes die daarmee werden gecombineerd.

Leerlingen kunnen in de gedeelde culturele ruimte uitwisselen en onderhandelen waardoor ruimte bestaat voor multiperspectiviteit en leerlingen kunnen uitdrukking geven aan ervaringen en herinneringen en deze uitwisselen met anderen.

Voor het Zuiderlicht college was gepland dat de leerlingen samen mindmaps maakten om zo tot gemeenschappelijk ideevorming te komen. Er kwam niet veel van terecht. De leerling zijn verbaal niet sterk en drukten zich niet graag uit door middel van woord en schrift. De ideeën kwamen vooral tot stand tijdens gesprekken met de docenten en met elkaar. Wat ook opviel is dat ze hun ideetjes de volgende les kwijt waren en dat je als docent niet wist in welke ‘state of mind’ de leerlingen de volgende les zouden starten. Toch is er ruimte geweest voor uitwisseling van de gedeelde cultuur als we kijken naar de resultaten uit de groepen.

Om de leerlingen te helpen hun gedachten op papier te zetten en hun ideeën met elkaar te combineren zijn tijdens de tweede pilot post-its ingezet die werden beschreven met de eigen ideeën en per groep werden opgeplakt op een groot vel. In alle groepen werd er graag gebruik van gemaakt. Sommige groepen bleven daarna nog brainstormen met behulp van een mindmap en andere gingen daarna direct aan de slag. In een groep leek het met de samenwerking mis te gaan, maar dat werd verholpen door ingrijpen van de docenten. De andere groepen waren er allemaal op gefocust om de gemeenschappelijke ideetjes vorm te geven.

Door te onderzoeken hoe de eigen verhalen en beelden zich wereldwijd verhouden tot die van anderen kan het perspectief van de leerling continu veranderen.

Hoewel dit als doelstelling voor het project geldt is het binnen dit project moeilijk te meten in hoeverre dit bij de leerlingen is bereikt. Met de titel van het project, namelijk Wereldplein en de opdracht die daaraan is verbonden, is gepoogd een impuls te geven aan het bewustzijn van de leerling dat hij zich wereldwijd verhoudt tot anderen, waardoor eigen perspectief niet een vaststaand gegeven is, maar voortdurend aan invloeden van anderen bloot staat.

Leerlingen kunnen spelenderwijs komen tot eigen vormgeving uitgedrukt in drama, beeld in combinatie met geluid

Dit is op beide scholen gelukt. Het ‘spelenderwijs komen tot’ lukte minder op het Zuiderlicht college. De leerlingen waren erg terughoudend in het zelf experimenteren met de technische middelen en misschien ook minder geïnteresseerd. Op de OSB begon het al op dag één toen een leerling de megafoon pakte om aandacht van de klas te vragen en de docent de gelegenheid te geven een lesonderdeel aan te kondigen. Er zijn daarna tijdens de lessen veel momenten geweest waarop er spontaan gespeeld werd met niet alleen de technische middelen ook met papier, met wasknijpers die oorspronkelijk een ander doel hadden.

Evaluatie met de doelgroep

De vraag hierbij is natuurlijk hoe de leerlingen van de beide onderwijsinstellingen deze lessen hebben ervaren. Om hier achter te komen hebben de onderzoekers een vragenlijst samen gesteld die van de leerlingen werd afgenomen, met de volgende vragen: wat heb je geleerd?, wat heb je geleerd over jezelf? Wat vond je leuk/niet leuk? Wat was anders dan gewone lessen en waarom?

Uit de antwoorden bleek dat leerlingen van het Zuiderlichtcollege hebben geleerd om met een minicamera iets groot te maken, hoe een storyboard te maken, hoe zij de eigen fantasie kunnen laten zien, dat wereldplein meer betekent dan het woord alleen, maar het betekent veel dingen in een plein, dat een webcam handig is, dat geluiden en plaatjes een verhaal maken, hoe met een webcam om te gaan, het filmen, hoe je met foto's te werken, dat je van plaatjes een film kan maken met geluidseffecten, twee leerlingen vonden er niks aan en een gaf zelf aan dat die geleerd had dat dit niks voor hem/haar is. Hieraan merk ik dat de meeste leerlingen ondanks de negatieve sfeer toch iets hebben meegenomen van de lessen. Het mooiste antwoord hieruit vind ik dat geluiden en plaatjes een verhaal maken, want dat is precies wat we wilden dat deze leerlingen zouden ervaren. Als antwoord op de tweede vraag

gaven sommigen aan dat ze een talent van zichzelf hebben ontdekt, zoals acteren en collages maken, maar ook het samenwerken. Anderen gaven aan niets van zich zelf te hebben geleerd en een was heel eerlijk en gaf aan dat ze van zichzelf heeft geleerd dat ze dingen snel saai vindt. Op de derde vraag over wat ze het leukst vonden zijn er allerlei antwoorden zoals het met muziek werken, kleien, in groepjes werken, met de camera werken en ook de presentatie zelf. Als antwoord op de laatste vraag gaven de meesten aan dat het vrij nieuw en anders was dan wat ze normaal gewend zijn te doen.

Bij de leerlingen van de OSBijlmer kwam onder andere uit dat ze hadden geleerd: dat je heel veel met muziek en beeld kan doen, dat beeld met geluidseffecten leuker is dan zonder, dat je met de minicamera en plaatjes een leuke voorstelling kan maken, dat je veel tijd nodig hebt om iets echt leuks te maken, dat het niet heel moeilijk is om een verhaal te bedenken en met weinig plaatjes het uit kan beelden, dat er dus veel meer manieren zijn om een toneelstuk te maken, namelijk met een minicamera, hoe je audio visueel bezig kan zijn, ik vond het best leuk om zo'n decor te maken en dat dan te filmen. Op de vraag wat ze het leukst vonden kwamen er ook heel verrassende antwoorden: veel vrijheid, je idee mocht over alles gaan, het knutselen, het werken met het materiaal, geluiden zoeken bij plaatjes, samenwerken, verhalen bedenken, de presentatie, het verwezenlijken van het eigen idee. En het minst leuke vonden bijna alle leerlingen dat ze te weinig tijd hadden! Dat geeft aan dat er veel werkplezier is ervaren tijdens de lessen op deze school, maar dat geeft ook aan dat de leerlingen streven naar een eindproduct dat naar hun gevoel af moet zijn en waar ze tevreden over willen zijn. De antwoorden in dit verslag zijn niet compleet. Bij de aankruisvragen scoort het project vergeleken met andere onderdelen hoog als het gaat om de gelegenheid die de leerlingen kregen om in vrijheid het eigen onderwerp te kunnen kiezen, te werken vanuit de eigen interesses het zelf mogen kiezen van materialen, het vormgeven vanuit de eigen leefwereld en het mogen maken wat je zelf wil.

Beeldverslag van enkele lessen zijn terug te vinden op wereldplein/posterous.com

Christine Breeveld

Juni 2011

Bijlage

‘Altermodern principles of possibility’

(vrij naar Gude, Klatser, Donders, Duncum, Swift&Steers)

Altermodern main points	Implicaties altermoderne kunsteducatie				
	Visie tav kunstwerk	Medium	Inhoud van de les	Didactiek	Creatief proces
Netwerk structuur (<i>radicant: geen centrum/veelheid aan routes/ gedeelde ruimte</i>)	Kunstwerk als (deel van een) netwerk		-(Persoonlijk) narrative - Multiperspectiviteit	- Samenwerken: connecties maken - dialoog - principles of interpretation	- Werk vanuit personal archive (narrative)
Blur art-life (<i>docufiction</i>)	Vervaging kunstwerk-echte wereld	-Use the format of social reality. - ICT?	-Inclusie visuele cultuur -Community themes	-Authentiek -Buiten de klas	Start vanuit leerling/leerling gestuurd
Actueel; 21^e eeus, globalisering (<i>energy</i>)		Nadruk ICT	-Constructie van ‘the self’ in 21e eeuw -Thema’s Bourriaud (travel/energy etc)		
Nadruk op trajectories, not destinies (<i>travel, viatorisation, borders, exile, heterochronia</i>)	Hoeft geen blijvend eindproduct te zijn.		(Zoek)proces als lesinhoud		-Nadruk op het ‘zoeken’ zonder concreet product voor ogen. -playing
Constructief (itt deconstructie van postmoderne)	Vorm en inhoud in ‘evenwicht’		Aandacht voor vorm zonder ‘formalisme’	-‘making’ centraal -‘en passant’ leren van technieken	

Visie t.a.v. het kunstwerk

- Kunstwerk als netwerk/deel van een netwerk
- Blijvend eindproduct niet noodzakelijk
- Vervaging kunst-echte wereld

- Vorm en inhoud in evenwicht
- Meerdere betekenissen

Medium

- Medium ligt niet vast
- Format of social reality
- Digitale media aanmoedigen/mogelijk maken

Inhoud: do's

- Thema's Bourriaud
- Leerlingen leren zoeken/ onderzoeken/ zich te richten op proces dat niet productgericht is
- Constructie van the 'self'
- Community themes
- Multiperspectiviteit
- 'material culture', visuele cultuur, populaire cultuur: massamediaproducten (voor zover relevant voor wereld leerling)
- Aandacht voor vorm

Inhoud: don'ts

- Geen vastgestelde inhoud
- Niet uitgaan van een westers canon
- Niet (te) formalistisch
- Niet productgericht

Didactiek Leerlinggestuurd

- Onderwijs via dialoog/ mentoring/didactische ruimte
- 'making' is centraal; dingen op nieuwe manier zien door (esthetisch) onderzoek
- Samenwerking tussen leerlingen mogelijk
- Buiten de gewone klas werken
- Technieken 'en passant' leren

Didactiek procesgericht

- Playing als start van werkproces
- Gebruik persoonlijk 'archief'
- Dichtbij de leefwereld van de leerling; definiëring artistiek probleem vanuit de leerling
- Creatieve proces als zoekproces.
- Proces en vorm van het eindproduct moeten niet vooraf worden vastgelegd.
- Gebruik principles of interpretation/contextualiseren (Barrett)